

Vilka Strategier använder kuratorn vid samtal med främst ofrivilliga elever?

- En kvalitativ studie

Av: Gustav Hållius

Socialhögskolan vid Lunds Universitet
C-uppsats, Vt-10

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

Author: Gustav Hållius

Title: what kind of strategies does the school welfare officer use in conversations mainly with involuntary pupils– a qualitative study [translated title]

Supervisor: Anders Östnäs

Assessor: Katarina Jacobsson

This qualitative study is about how individual supportive conversation between school welfare officers and pupils in upper secondary school is carried out.

The major interest of the study was to explore the problems that school welfare officers have during forced or involuntary supportive conversations with pupils, and how those problems can be understood and solved with the concept of strategies. It was also the aim to find out which methods welfare officers used in different strategies to achieve that. The theoretical framework of the study was Aaron Antonovskys salutogenic model “sense of coherence”, which was applied for analyzing the results of my qualitative interviews with welfare officers and also the theoretical concept of strategies. Four semi-structured interviews were conducted with school welfare officers. The main results were that the key aspect of making the conversations work was to open up the pupil for conversation. Different aspects of how the welfare officers did that are described in this thesis and are understood through the concept of strategies. All welfare officers applied the solution focused model and most of them used Cognitive behavioral therapy. However, various other models were used as well in their strategies to help pupils.

Furthermore, the results of what methods the welfare officers used in their strategies can describe the complexity of the field. All welfare officers used a lot of different models, but only if they considered it fitting to the pupil’s problems, which can be related to the theory of the salutogenic model and the theoretical concept of strategies.

Keywords: School welfare officer, SOC, involuntary, methods, conversations, strategies

Nyckelord: Kurator, KASAM, ofrivillig, metoder, samtal, strategier

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Inledning.....	4
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar	5
2 Tidigare forskning	6
2.1 Cris Trotters modell.....	8
2.1.1 Strategier som fungerar.....	8
2.1.2 Strategier som fungerar ibland.....	9
2.2 Olika metoder som används av skolkuratorer	10
2.2.1 Lösningfokuserad samtalsmetod.....	10
2.2.2 Kognitiv beteende terapi (KBT).....	11
2.2.3 Funktionell Familjeterapi (FFT).....	12
2.2.5 DISA (Din Inre Styrka Aktiveras).....	12
3 Teori	13
3.1 Antonovskys Salutogena teori KASAM.....	13
3.1.1 Faror vid tillämpningen av Antonovskys salutogena teori på socialt arbete.....	16
3.2 Strategier.....	16
4 Metod	17
4.1 Metoddiskussion.....	18
4.2 Validitet och Reliabilitet.....	21
4.3 Etik.....	21
5 Resultat och Analys	22
5.1 Kuratorns strategier för att öppna upp ofrivilliga elever	22
5.1.1 Att bygga upp en relation	23
5.1.2 Normalisering och optimism	24
5.1.3 Rollförtydligande	26
5.1.4 Stärka pro-sociala beteenden	28
5.1.5 Kollaborativ problemlösning.....	29
5.2 Samtalsmetoder som strategier.....	31
5.2.1 Systemteoretiskt – FFT.....	31
5.2.2 DISA.....	32
5.2.3 KBT.....	33
5.2.4 Lösningfokuserad modell.....	34
5.3 Avslutande analys.....	36
6 Slutsatser och diskussion	38
6.1 Resultat och slutsatser	38
6.2 Diskussion och förslag till vidare forskning.....	39
7 Referenslista	40
Bilaga: Intervjumall	42

1 Inledning

1.1 Inledning

Skolkuratoren är en yrkesgrupp som är väldigt intressant utifrån socialt arbete. Ändå finns det ytterst lite forskning på området. En skolkurators arbetsuppgifter är inte speciellt utforskade men beskrivs av Åsa Backlund (2007) som bland annat en länk mellan socialtjänsten och skolan, där kurators roll för det förebyggande arbetet betonas. Vidare så för kuratorn samtal med elever, men även med skolpersonal. Kuratorn kan även i vissa fall fortbilda lärare och fungera som ett stöd för dessa kring arbetet med eleverna. En kurator har alltså en rad olika arbetsuppgifter och kan tyckas ha en viktig roll då förebyggande arbete enligt sociologen Ted Goldberg (2005) dels sparar pengar samhällsekonomiskt dels underlättar möjligheten att hjälpa människor, då deras avvikarkarriärer ännu inte har hunnit gå så långt. I denna undersökning ska jag därför undersöka lite närmre hur skolkuratoren arbetar.

Jag har under min studiepraktik som skolkurator kommit i kontakt med många elever och jag har själv hållit en del enskilda samtal. Det gemensamma för majoriteten av dessa samtal var att eleverna hade sökt sig frivilligt till kuratorn. Likaså har den litteratur kring olika samtalsmetoder som jag läst före det att jag genomförde denna undersökning i stor utsträckning utgått från perspektivet att klienten (eleven) själv sökt sig till behandlaren och därför kan ses som samarbetsvillig. Detta genererar ett problem när behandlaren, i detta fall kuratorn, ställs in för en situation där en elev mer eller mindre ofrivilligt kommer till ett samtal med kuratorn. Jag mötte under min studentpraktik på socionomutbildningen några elever som blivit skickade till kuratorn och därmed inte kommit dit för att dom själva önskade det. Att samtala med dessa var mycket svårare och det var även svårt att se om samtalet ledde till någon positiv förändring för eleverna. Cris Trotter (2006: 20-54) har dock bedrivit forskning kring ofrivilliga klienter och hur socialarbetaren man skall handskas med dessa som jag därmed kommer att använda mig av.

I denna undersökning ska jag därför undersöka hur skolkuratorer samtalar med elever, med fokus på ofrivilliga och här använda Aaron Antonovskys salutogena teoretiska modell för att analysera, förstå och sätta mina resultat i ett teoretiskt sammanhang, likaså använder jag mig av begreppet strategier för att begripliggöra för läsaren hur kuratorerna går till väga för att hjälpa dessa ofrivilliga klienter. Där undersöker jag hur de hanterar de olika problem som

finns med ofrivilliga klienter. Vidare undersöker jag om kuratorerna använder sig av någon specifik teori eller metod för att hjälpa eleverna med deras problem. Jag väljer att använda Berg och De Jongs (2007: 213) definition av ofrivilliga klienter:

”Gör motstånd, fientlig, respektlös, arg, hotfull, kaxig, omotiverad, försvarsinställd, rädd, svår, negativ, saknar tillit, överväldigad och undflyende är ord som behandlare ofta använder för att beskriva ofrivilliga klienter.”

1.2 Syfte

Syftet med min undersökning är att studera hur kuratorer för samtal med elever som mer eller mindre ofrivilligt hamnar i samtal med kuratorn av olika anledningar. Genom att undersöka detta syftar jag till att lyfta upp vilka metoder och strategier kuratorer använder sig av för att föra samtal med dessa elever, med fokus på de ofrivilliga.

För att kunna förklara mina resultat avgränsar jag studien genom att använda mig av begreppet strategier och genom att anlägga ett salutogent synsätt utifrån Aaron Antonovskys salutogena teori och hans teoretiska modell för känsla av sammanhang (KASAM). Genom denna teori ämnar jag kasta ljus över hur dessa strategier kan anses som välfungerande av kuratorerna.

1.3 Frågeställningar

- Vad finns det för problem med att föra samtal med elever som inte på eget initiativ har uppsökt kuratorn, hur skiljer sig detta mot samtal med elever som själva sökt sig till kuratorn?
- Vilka strategier använder sig kuratorn av för att tackla dessa problem?
- Finns det metoder eller samtalsmodeller som skolkuratorerna använder sig av som hjälper dem att hantera elevernas problem?

2 Tidigare forskning

Jag har valt att dela upp avsnittet tidigare forskning i tre delar. Under rubriken (2.1) *Cris Trotters modell* redogör jag för forskning på olika strategier som har identifierats som verksamma då en socialarbetare försöker hjälpa ofrivilliga klienter. Jag har använt mig av Trotters modell då jag analyserade mina intervjuer med skolkuratorerna. Detta för att definiera vilka strategier kuratorerna använde i analyskapitlet under rubriken (5.1) *Kuratorernas strategier för att öppna upp ofrivilliga elever*. Vidare har jag en rubrik i detta kapitel som heter (2.2) *Olika metoder som används av skolkuratorer*. Där redogör jag för de metoder som kuratorerna har uppgett att de använder. Jag använde mig sedan av det i analyskapitlet under rubriken (5.2) *Samtalsmetoder som strategier*. Detta då jag delade upp empirin kring kuratorernas metodanvändning utifrån dessa metoder för att sedan kunna analysera dem utifrån begreppet strategi och KASAM, som är beskrivna i teorikapitlet. Den del av tidigare forskning som inte ingår i dessa två rubriker används främst som stöd till Cris Trotters modell och till Aaron Antonovskys salutogena teoretiska modell KASAM.

Sociologen Mats Trondman har forskat kring ungdomar och deras möten med vuxna. Trondman (2003) talar om kloka möten och kloka vuxna. Han menar med sin forskning att ungdomar behöver samvaro med vuxna som har ”relationskapital”. Detta innebär att de vuxna ska kunna skapa goda relationer med ungdomen, bekräfta, se, visa tilltro till och berömma och lyssna på dessa ungdomar. Trondman menar att det är oerhört viktigt för ungdomar att ha tillgång till sådana vuxna då de är på väg in i eller har ett utvecklat riskbeteende samt när de mår dåligt.

Hubble *et al.* (2002) har lyft fram relationens betydelse. Här menar de att för att utgången av terapi ska bli fruktbar så krävs en god, jämlik och ömsesidig relation. Här har det även kommit fram att vilken metod som används är underordnad denna princip. Här har forskarna i 40 år sammanställt forskning som visar att det är såkallade ”common factors” som är verksamma för att terapi skall fungera och här är relationens betydelse av särskild vikt likaså att klienten känner hopp till att problemet skall lösas enligt Hubble *et al.* (2002).

Vidare har Tina och Mikael Hallgren forskat kring tonåringar i socialvård och deras möten med vuxna i sin studie tonåringar i socialvård (1999). Där de menar att relationen mellan ungdomen och socialsekreteraren är en oerhört viktig faktor för att samtalet skall kunna leda

till positiva resultat. Av detta följer att metoder och modeller inte blir det viktiga för att samtalen skall bli fruktbara menar de. Att ungdomen känner tillit till den vuxne var enligt dem oerhört viktigt.

Utöver denna forskning så har Anna Alinder (2004) i sin magisteruppsats gjort en studie ur elevperspektiv kring stödjande samtal. Hon fann att grunden till att en elev ska kunna bli hjälpt av/ta emot hjälp av skolkuratorn är att denne skall få ett förtroende för skolkuratorn och att relationen mellan elev och kurator därmed blir god och tillitsfull. Alinder (2004) menar att en röd tråd i studien var att eleverna på flera sätt markerar att de vill att skolkuratorn ska anpassa sig efter eleven, de vill bli bemötta där de är i dialog med kuratorn. Hon menar att en skolkurator inte bör stirra sig alltför blind på eller bli för styrd av någon enskild arbetsmetod, det bör finnas en flexibilitet där respekt för elevens synsätt är viktigt. Att eleven fick stöd i sin normala och friska miljö medför att eleven inte blir en patient, vilket förstärker chansen att eleven skall kunna bli hjälpt menar Alinder (2004). Denna studie anser jag alltså relevant att nämna då det i den redogörs för vad elever anser viktigt vid samtal med en kurator. Ett problem med detta är att Alinders (2004) studie utgår ifrån intervjuer med elever som hon själv definierar som hjälpta av kuratorn. På grund av detta får jag enbart en bild av vad som var viktigt för att det skulle fungera och inte vad som var problematiskt vid samtalen. Ett annat problem är att tyngden av hennes resultat kan ifrågasättas då den är en magisteruppsats. Jag bedömer att hennes resultat ändå är så pass intressanta då de stöds även av Trondmans resultat (2003) att jag ändå har de med.

Jan Gassne (2008) har bedrivit forskning vid socialhögskolan i Lund i sin doktorsavhandling ”Salutogenes, Kasam och socionomer” i vilken han använde sig av Antonovskys Salutogena teoretiska modell KASAM (Känsla av sammanhang), där han undersökte hur socionomstudenters KASAM påverkas under utbildningen. Han menar att socionomernas KASAM förändrades kontinuerligt under utbildningens lopp mot ett allt starkare KASAM. Han menar att klienter med svag KASAM påverkar hur aktiv en socialarbetare måste vara för att skapa en positiv relation till klienten. Här har Gassne (2008) påvisat att socialarbetaren och klientens individuella känsla av sammanhang påverkar socialt arbete vilket gör det intressant för mig att använda mig av KASAM som teori. Detta då jag i min undersökning undersöker hur skolkuratorn utifrån sina strategier försöker påverka eleverna och här genom att tillämpa KASAM strävar efter att förklara hur dessa strategier kan vara fruktsamma ur ett salutogent perspektiv.

2.1 Cris Trotters modell

Cris Trotter (2006: 20-54) har bedrivit forskning på vilka tillvägagångssätt som fungerar och inte fungerar som strategier vid samtal med ofrivilliga klienter, för att framgång ska nås och har sammanfattat detta till en modell. Hans slutsatser baserar han delvis genom att han har granskat en rad vetenskapliga underökningar, men även på sin egen tidigare forskning. Modellen över hur man bör föra samtal med ofrivilliga klienter är särskilt lämpad för socialarbetare som bedriver samtal för att hjälpa en klient ur ett problem och jag anser därför att modellen är tillämpbar på kuratorernas samtal med ofrivilliga elever. Trotter (2006: 20-54) delar in sin modell i tre delar: Strategier som fungerar, strategier som fungerar ibland och strategier som inte fungerar. Nedan genomgås en sammanfattning av de tillvägagångssätt som jag har använt mig av i min uppsats.

2.1.1 Strategier som fungerar

Rollförtydligande

Rollförtydligande går ut på att socialarbetaren diskuterar med klienten kring vilka roller de har i sammanhanget och varför socialarbetaren och klienten har samtalet. Här är det viktigt att tydliggöra eventuella regler som finns och som måste efterföljas samt vad som förväntas av klienten. Likaså är det viktigt att klienten förstår vad den kan förvänta sig av socialarbetaren och vad den inte kan vänta sig. Trotter (2006: 20-54) trycker på vikten av detta och menar att många klienter med sociala problem har kontakt med flera olika instanser i samhället. Alla dessa instanser har olika funktion och påverkar klienten, här gäller det att tydliggöra och särskilja socialarbetarens roll och funktion från de andra.

Stärka pro-sociala beteenden

Pro-sociala beteenden sätts i motsatts till kriminella beteenden och definieras som handlingar och värderingar som stöder och hjälper andra. I sina strategier för att hjälpa klienten ska socialarbetaren stärka de pro-sociala beteenden och värderingar som klienten visar upp och här även försöka hitta pro-sociala alternativ till de antisociala beteenden och värderingar klienten har. Det har visat sig att för att kunna göra detta krävs det att socialarbetaren och klienten har en god relation enligt Trotter (2006: 20-54).

Kollaborativ problemlösning

Här utgår socialarbetaren ifrån klientens definition på problemet likaså klientens mål då socialarbetaren skall hjälpa klienten att finna lösningar på problemet. Tillsammans så försöker de då finna ut olika strategier för att lösa dessa tillsammans. Detta gäller för alla klienter, både de som själva sökt sig till socialarbetaren och de som ofrivilligt har kommit i kontakt med denne. Utgår socialarbetaren från egen definierade mål och lösningar på dessa så blir samtalen ej fruktbara enligt Trotter (2006: 20-54).

2.1.2 Strategier som fungerar ibland

Relationen

Relationen mellan socialarbetaren och klienten enligt Trotter (2006: 20-54) innebär att socialarbetaren intresserar sig för sina klienter. Att socialarbetaren engagerar sig och tar sitt ansvar för att försöka hjälpa klienten. Det är även viktigt att socialarbetaren accepterar klienten som person och särskiljer detta ifrån acceptans för klientens handlingar. Här är det viktigt att socialarbetaren tror på att klienten kan ändra på sig. Vidare är empati och förståelse för klientens syn på saker och ting samt dess känslor viktigt för en god relation mellan klienten och socialarbetaren. Det är även viktigt att socialarbetaren håller sig öppen för olika synpunkter från klienten samt att socialarbetaren är konsekvent i vad denne säger och gör. Det är även viktigt för relationen att socialarbetaren maktanvändning sker i kongruens med det som ses som lämpligt i förhållande till klienten. Det konstateras dock av Trotter (2006: 20-54) att relationen inte hjälper socialarbetaren att lösa klientens problem, utan att en god relation måste kombineras med kollaborativ problemlösning och en stärkning av klientens pro-sociala beteenden för att positiva resultat skall kunna nås.

Empati

Att använda reflecting listening practices är ett exempel på empati enligt Trotter (2006: 20-54). Detta görs genom att socialarbetaren försöker förstå det klienten just sade och sedan visar att denne förstår genom att leverera tillbaka iden med egna ord. Tillsammans med ett pro-socialt synsätt fungerar det här, men när socialarbetaren speglar den kriminella utan pro-social uppmuntran har det visat sig att återfallen fördubblades.

Klienterna anger att det viktigaste med samtalen var att behandlaren lyssnade på dem. När hjälparen såg problematiken från klientens synvinkel så ökade chansen att de skulle bli hjälpta.

Optimism

Sammanfaller med begreppet hopp enligt Trotter (2006: 20-54). När hjälparen är optimistisk och tror på klientens förmåga att ändra sig och då klienten tror att den kan bli hjälpt så bidrar optimism till ett positivt utfall. Optimistiskt tänkande hos deprimerade barn ger bättre chans till goda resultat. En optimistisk approach tycks fungera bättre än en realistisk enligt Trotter (2006: 20-54).

Motivation

Motivationsbegreppet är något komplext med ofrivilliga klienter. De vill hellre träffa socialarbetaren än att till exempel ta konsekvenserna av att inte göra det. Här spelar socialarbetarens syn på klienten stor roll. Tror socialarbetaren att klienten kan ändra på sig och om klienten tror att socialarbetaren tror att klienten kan ändra på sig så ger detta positiva resultat. Detta i samband med att klienten får definiera sina mål vilket ytterligare ökar motivationen och således ger större chans till ett positivt utfall.

2.2 Olika metoder som används av skolkuratorer

En rad olika fortbildningar erbjuds skolkuratorer via bland annat Sveriges Skolkuratorers Förening. Här redovisar jag därför i korthet olika metoder som kan användas av skolkuratorer, där jag har begränsat urvalet till just de metoder som skolkuratorerna i min undersökning har uppgett att de använder.

2.2.1 Lösningfokuserad samtalsmetod

Det är Insoo Kim Berg och Steve de Shazer som har utvecklat den lösningfokuserade modellen vid Brief Family Therapy Center i USA. Vid samtalet beskriver klienten först problemet för att tillsammans med behandlaren definiera det. Sedan utvecklas mål för hur det ska se ut när problemet är löst. Författarna Berg & De Jong (2007) menar att det är väldigt viktigt i lösningbyggande samtal att lyssna på vad det är som klienten anser är viktigt, samt att ge denna kontroll. Detta är speciellt viktigt då man har med ofrivilliga klienter att göra. Klienten kan uttrycka sig negativt om mötet. Då är det viktigt att hjälparen accepterar

klientens uppfattning och frågar mer om den. Detta hjälper till att öppna upp klienten för samtal samtidigt som man visar att man respekterar klienten. De frågor man ställer bör alltid bygga på klientens föregående svar. Om behandlaren vid detta öppnande av klienten har fått förskotts information så kan denne använda den som hjälpmedel för att finna ut vad som är viktigt för klienten (Berg & De Jong 2007). Sedan ska behandlaren ställa den så kallade mirakelfrågan (Berg & De Jong 2007). Mirakelfrågan går ut på att man frågar klienten hur dess liv skulle se ut imorgon ifall alla dess problem som genom ett mirakel har lösts. Klienten ska sedan vidare fundera kring vad som kommer att se annorlunda ut i dennes liv efter att problemen har lösts eller minimerats och därefter sträva efter att uppnå dessa mål. Sedan letar behandlaren och klienten efter undantag som är exempel på händelser eller situationer där klientens problem inte var lika påtagliga och där klientens situation tittat sig lite mer likt den som beskrevs av klienten då denne fick svara på mirakelfrågan.

Utifrån klientens välformulerade mål använder man här undantagen som exempel på strategier för att kunna lösa eller minimera problemet. Slutligen uppskattar man hur pass bra klienten har lyckats minska sina problem genom *skalfrågor* där klienten får uppskatta sitt problem från en skala från 0-10 där 10 är att problemet är löst och 0 att problemet ter sig riktigt illa. Uppskattningen görs av klienten och indikerar hur klienten ser på sitt problem och eventuella framgångar. Behandlaren kan använda detta för att utvärdera hur klienten uppfattar sitt problem från besök till besök.

2.2.2 Kognitiv beteendeterapi (KBT)

Växte fram som ett alternativ till Freuds psykodynamiska teorier, numera brukar man tala om tredje generationens kognitiva beteendeterapi då teorin har växt fram och utvecklats från den klassiska beteendeterapin som fanns på 1950-talet fram till den som finns idag enligt Anna Kåver (2006). Teorin går i korthet ut på att patienten ska motiveras till att pröva nya beteenden för att nå nya erfarenheter. Hemuppgifter är en central del av behandlingen. Syftet med dessa är att patienten skall få möjlighet att pröva nya beteenden som förhoppningsvis är funktionella och på så vis övervinna de problem de tidigare hade. Det är alltså mönstren i interaktionen mellan personen och omgivningen som ses som det centrala. Tankar och känslor däremot ses som sekundära effekter av dessa mönster.

2.2.3 Funktionell Familjeterapi (FFT)

James F. Alexander är upphovsmannen till FFT och har tillsammans med Thomas L. Sexton utvecklat den. Terapiformen infördes på 1990-talet i Sverige och studier i Lund inom barnpsykiatri, socialtjänsten och polisen gav positiva resultat enligt Kjell Hansson i förordet till Funktionell familjeterapi - en manual (Alexander & Sexton 2007).

Syftet med FFT är att genom familjebehandling behandla ungdomar med missbruksproblematik, våld, antisocialt beteende och kriminalitet.

Förändringen sker genom att förändra hur familjen kommunicerar, där positiva beteenden lyfts fram och negativa ignoreras.

FFT baseras på flera teorier: Systemisk teori, kommunikationsteori och salutogen teori. Systemteorin går ut på att familjen består av flera underordnade system som skapas runt speciella uppgifter som måste lösas, det medför att om en individ i systemet inte fungerar som den antas ska så måste man arbeta med hela systemet för att effektivast förstå och åtgärda detta. Kommunikationsteorin går ut på att byta ut negativ, försvarsinställd kommunikation mot positiv, stödjande kommunikation mellan familjemedlemmarna. Salutogen teori bygger på att fokus skall ligga på skyddsfaktorer i familjen så som ömsesidigt stöd, självständighet, optimism/framtidsstro, klara gränser, och tillitsfulla relationer.

2.2.5 DISA (Din Inre Styrka Aktiveras)

Enligt Karolinska institutets (2009) folder DISA en metod att förebygga stress och depressiva symptom hos tonårstjejer är DISA en metod framarbetad av *Centrum för folkhälsa* i Stockholm. Metoden grundar sig på en modifierad version av Aaron Becks kognitiva terapi av psykologerna Gregory Clarke och Peter M. Lewinsohn. Metoden riktar sig till elevvårdspersonal och lärare på främst högstadieskolor, där utförandet består av tio gruppamtal på en timme med en grupp av tonårsflickor i halvklass. Samtalen bygger på: kommunikationsträning och träning av olika problemlösningsstrategier, kognitiva, beteendetekniker för att förändra negativa tankemönster, övningar för att stärka den sociala förmågan och det sociala nätverket och övningar för att öka antalet hälsofrämjande aktiviteter. Studier har visat att dessa fyra moment främjar den psykiska hälsan (Karolinska institutet, 2009).

3 Teori

I detta avsnitt beskrivs dels begreppet strategi och dels Aaron Antonovskys salutogena teori känsla av sammanhang (KASAM). Jag har använt mig av begreppet strategi i analyskapitlet för att definiera olika strategier som kuratorerna arbetar utifrån då de försöker lösa olika problem som deras elever har. Utifrån vilket syfte och mål kuratorn har i samtalet så tillämpar kuratorn olika strategier. För att sedan kunna förstå hur de olika strategierna kan vara verksamma tillämpar jag Aaron Antonovskys salutogena teori KASAM. Denna teori innehåller olika faktorer som leder till ökat välbefinnande och hälsa. Jag använder mig av KASAM för att ge en förklaring till varför strategierna som kuratorerna använder upplevs som välfungerande av dem. Det kan ge en förståelse för hur strategierna hjälper kuratorerna att lösa de problem som skolkuratorerna stöter på vid samtal.

3.1 Antonovskys Salutogena teori KASAM

Aaron Antonovsky föddes 1923 i USA och dog 1994 vid 71 års ålder i Israel. Antonovsky tog examen som sociolog vid universitetet Yale. På 60-talet emigrerade han till Israel där han forskade vid Guttermans universitet enligt Tamm (2002). Antonovsky trodde på ett starkt samband mellan sociologin och medicinen vilket ledde till att han forskade mycket kring vilka psykosociala faktorer som kunde förbättra hälsan. Han arbetade utifrån och utvecklade den hälsobefrämjande salutogena teorin och utvecklade en salutogen teoretisk modell kring hälsa kallad känsla av sammanhang, förkortad till KASAM.

Antonovskys salutogena modell är kunskapsteoretiskt förankrad i systemteoretiskt tänkande (Tamm 2002). Systemteori är en interdisciplinär förklaringsmodell där olika system beskriver och förklarar komplexa sociala fenomen. Systemteori står i motsats till linjära Freudianska teorier som fokuserar på individen enligt Malcolm Payne (2002). Vidare fokuserar systemteorier på omvärlden som i sin tur påverkar individen. Antonovsky är även influerad av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv som menar att realiteten är en socialkonstruktion. Individen betar sig alltså enligt den kulturella kontext han/hon befinner sig i med alla dess normer och värderingar. Det här påverkar även hur individer i denna kontext fattar beslut (Payne 2002). När man använder sig av systemteori fokuserar man på omvärlden med fokus

på hur individen påverkas av den, med andra ord individens relationer i systemet, för att behandla och hjälpa individen.

Antonovsky (2005) ser människan som ett öppet system som ständigt påverkas och därmed måste svara på omgivningen för att uppnå en lämplig relation till den. Den mänskliga organismen består av en rad integrerade självreglerande system, av vilka individen inte ens är medveten om alla. Yttre stimuli påverkar ens sensoriska system som sänder information till hjärnan som måste bearbeta dessa. När detta informationsbehandlande system misslyckas möta kraven på dessa stimuli så försöker systemet att hitta nya ändamålsmässiga sätt att lösa dem på genom återkoppling. Negligeras detta av individen eller om det inte finns lämpliga resurser för att möta denna stimulus, så bibehålls ordningen och risk för stress och skadeverkningar skapas menar Antonovsky (2005).

Individens sätt att möta sin omgivning påverkar vad den uppfattar som stressorer. Likaså påverkar omgivningen med dess normer, värderingar och kultur vad som uppfattas som stress och ger pekpinnar på hur stressorerna kan hanteras. Detta kallas av Antonovsky (2005) för *kulturell kanon*. Antonovsky menar att stress och stressorer både kan ha negativa och positiva konsekvenser. Det som för vissa uppfattas som stress kan av andra ses som utmaningar. Det är hur vi möter stressorn som är avgörande enligt Antonovsky (2005) som vidare hävdar att ett framgångsrikt hanterande av en stressor kan ge positiva konsekvenser för hälsan. Detta då en framgångsrik hantering innebär att det kaos som stressorn skapar mildras och att individen uppfattar att dess liv går från entropi mot negentropi, alltså från kaos till ordning.

För att nu kunna finna ut hur stressorer bäst bör bemötas inom det hälsokontinuum som individen befinner sig i för att sedan kunna röra sig från ohälsa till hälsa har Antonovsky utvecklat en teoretisk modell. Modellen förkortas till SOC (sense of coherence) eller KASAM på svenska vilket står för känsla av sammanhang. Antonovsky (2005) kom fram till att det fanns tre huvudkomponenter med stark inbördes samband som tillsammans bildar en känsla av sammanhang (KASAM): *Begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet*. Ett starkt KASAM innebär att individen lättare klarar av livets svårigheter och på så sätt går från ohälsa mot hälsa. För att en persons KASAM skall kunna vara starkt måste det alltså läggas energi på de tre nyckelkomponenterna *begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet*. Dessa komponenter beskrivs nedan.

Begriplighet är en kognitiv komponent som innebär att individen strävar efter att förstå olika situationer. Genom livet utsätts individen för diverse stressorer som om de bemöts på ett gott sätt skapar en känsla av att livet är förutsägbart och begripligt. Genom att definiera problemets karaktär och dimensioner görs det begripligt. Det är viktigt att ett problem görs begripligt innan resurser för att möta problemet mobiliseras. Detta för att undvika att all kraft läggs på de emotionella sidorna av problemet utan att problemet för den skull förminskas eller försvinner. Individer med en hög grad av begriplighet är enligt Antonovsky (2005) mer benägna att göra sina problem begripliga, vilket leder till ett starkare KASAM och en bättre hälsa.

Hanterbarhet innebär att individen känner att den kan hantera de stressorer som den bombarderas av. Detta i samband med att individen genom livet hanterar de stressorer som den utsätts för. Emotionella problem hanteras bra om individen skuldbelägger orsaken till problemet i motsats till om individen skuldbelägger sig själv genom att tillskriva sig negativa attribut. Att göra detta på ett framgångsrikt sätt skapar en känsla hos individen att den är en aktör i motsats till ett offer för omständigheterna (Gassne 2008). Genom att problemet görs begripligt kan individen välja den strategi som bäst lämpar sig för att hantera just det här problemet. Allt det här kännetecknar en individ med hög grad av hanterbarhet som leder till ett starkare KASAM och en ökad hälsa enligt Antonovsky (2005).

Meningsfullhet är en emotionell motivationskomponent och innebär att problemen skall kännas meningsfulla att bemöta. En person med en stark känsla av meningsfullhet ser problemen den ställs inför som utmaningar. Individen orkar då satsa energi på att försöka lösa och finna mening i även svåra problem den ställs inför (Tamm 2002).

”Den motivationella och kognitiva grunden för att hantera situationen och förebygga omvandlingen av spänning till stress skapas av förmågan att närma sig världen med den generaliserande förväntningen att stressorer är meningsfulla och begripliga” (Antonovski 2005: 185).

Enligt Antonovsky (2005) så existerar huvudkomponenterna för KASAM i alla kulturella sammanhang och mellan alla individer men vad som anses vara meningsfullt kan skilja sig åt. Likaså skiljer sig sätten för hur olika problem bäst kan hanteras mellan olika kulturer och personer. Alltså *hur* stressorer görs begripliga, hanterbara och meningsfulla att hantera beror

på individen i dess totala kontext, men *att* stressorerna görs begripliga, hanterbara och meningsfulla är lika viktigt för individens hälsa och KASAM oavsett i vilket kontext individen befinner sig i.

3.1.1 Faror vid tillämpningen av Antonovskys salutogena teori på socialt arbete

Att använda KASAM som teoretisk förklaringsmodell för att förklara hur kuratorernas strategier fungerar vid samtal med eleverna som i denna studie, kan även leda till problem som jag ser det. Teorin utgår från individens subjektiva känsla av sammanhang. Ett problem kan begripliggöras kännas meningsfullt och sedan hanteras vilket leder till att individen går mot en upplevd hälsa. Faran med detta är då individens subjektiva känsla av att problemet är löst består i en feltolkning och problemet sedan förvärras. Det här går även att knyta till beteenden som kan antas vara skadliga för individen men som denne inte ser som problem. Här menar Antonovsky (2005) att det finns en risk för att stressorer ses som irrelevanta för personer med stark KASAM vilket då kan leda till att de riskerar att föra sig själva bakom ljuset. Exempel kan vara anti-sociala beteenden som inte hanteras med avsikten att minimera dem. Antonovsky (2005) menar att en individ även kan ha en rigid KASAM. Detta innebär att allt för den individen begripliggörs hanteras och ses som meningsfullt utifrån en stark övertygelse. Det kan röra sig om en religiös, ideologisk övertygelse eller individens syn på sin egen sociala roll.

Här kan kriminella beteenden och gärningar som individen utför uppfattas som oproblematiska för individen då denne kan uppfatta detta som en del av sin sociala roll. Med det här i åtanke så kan vi se att användandet av KASAM för att främja en persons hälsa inte nödvändigtvis leder till att denne utvecklar en livsstil som är gynnsam för andra människor i samhället. Jag anser ändå att KASAM kan appliceras inom socialt arbete och som förklaringsmodell för mina resultat. Detta då socialarbetaren, i detta fall då skolkuratoren med sin kompetens om sociala problem i samråd med eleven kan peka på dessa eventuella feltolkningar och skadliga beteenden och då försöka motverka dem.

3.2 Strategier

Jag har valt att använda mig av begreppet strategi som analytiskt verktyg för att belysa kuratorernas olika tillvägagångssätt i samtal med elever. Strategier definieras i "The Social Work Dictionary" Barker (1999: 467) som:

“Carefully designed and implemented procedures an individual or group uses to bring about long-term changes in another individual or group. Strategies refer to long-range approaches and ultimate goals, and tactics refers to short term or day to day manoeuvres.”

Vidare defineras strategic planning och strategic family therapy (Barker 1999: 467):

“The process of formally or implicitly defining long term goals and the alternative means forward their accomplishment. The goals are defined by specifying the target of intervention, auspices, value, implications, feasibility and interrelationships among various components of the social system. The goals thus established provide guidelines for looking at alternative means of achieving desired ends, which can often result in major modifications of existing programs and services.”

“The therapist designs an intervention to resolve specific problems the resolution of which will require the family system to modify all other interactions.”

I min uppsats så är det kuratorernas strategier för att hjälpa de ofrivilliga eleverna med diverse problem som är i fokus. För att då kunna definiera vilken strategi kuratorerna använder sig av så ska man dels se till vilka specifika problem eleven har och dels vilka mål kuratorn har med samtalet med eleven. Här är min avsikt att använda mig av det analytiska begreppet strategi i analyskapitlet för att på så vis begripliggöra kuratorernas olika tillvägagångssätt då de hjälper eleverna. Detta genom att identifiera olika strategier som kuratorerna använder och knyta dem till tidigare forskning, samt att förklara hur strategierna kan anses som användbara enligt kuratorerna genom att tillämpa den salutogena teorin KASAM.

4 Metod

I denna uppsats så undersöks olika problem som kuratorer stöter på, vilka strategier de använder för att handskas med dessa och vilka metoder kuratorerna använder sig av. När jag

sökte kuratorer för intervju så kontaktade jag omkring 20 gymnasiekuratorer runt om i Skåne via e-post. Av alla dessa var det bara de fyra som jag har intervjuat som svarade via e-post att de ville ställa upp. Mitt urval begränsades således till de skolkuratorer i Skåne som frivilligt ställde upp. Dessa fyra kuratorer intervjuades enligt kvalitativ metod på deras respektive kontor. Intervjuerna spelades in och tog mellan 40-60 min vardera. Fler intervjuer hade möjligtvis kunnat förbättra uppsatsen, men jag valde att inte genomföra dem då jag bedömde att det empiriska materialet sannolikt hade blivit för omfattande för att rymmas inom denna studies ramar.

Jag följde min intervjuguide som finns bifogad och bedömde att jag fick svar på mina frågor. Kuratorerna visade sig betydligt mer insatta i specifika metoder än vad jag hade föreställt mig och därför lade jag ned mer tid på detta än vad som framgår utifrån det utrymme frågan har i intervjuguiden. Under intervjuerna fick jag fram sinsemellan unik information, men jag fann även att mycket av de kuratorerna berättade om var återkommande och liknade det som de andra kuratorerna hade talat om. Därför bedömer jag att intervjuerna ändå kan anses vara av tillräckligt antal för att belysa det område som jag undersöker inom ramen för denna uppsats.

När jag sökte information om tidigare forskning så sökte jag på nyckelord som: ofrivilliga klienter (Involuntary Clients) och Kurator på Google och olika databaser så som ELIN. Efter genomförda intervjuer då jag hade en överblick över vilka metoder kuratorernas använde så sökte jag utifrån metodernas respektive namn för att på så sätt få tag i lämplig litteratur. Även här sökte jag både på Google och i databaser, främst använde jag mig dock av Lunds universitets biblioteks sökfunktion för att finna lämpliga böcker kring metoderna.

4.1 Metoddiskussion

För att studera hur kuratorer samtalar med sina klienter och utifrån detta dra slutsatser kring vilka metoder och synsätt de använder så kan man även användas sig av en observationsstudie:

”the participant observer gathers data by participating in the daily life of the group or organization he studies. He watches the people he is studying to see what situations they ordinarily meet and how they behave in them. He enters into

conversations with some or all of the participants in these situations and discovers their interpretation of the events he has observed” (Aspers 2007: 105).

Med denna metod hade jag kunnat observera samtalens olika skeenden direkt och utan tolkning från annan part vilket naturligtvis är eftersträvansvärt. Varför använder jag mig då inte utav observationsstudier? Svaret här är främst praktiskt. Detta metodval skulle nämligen ha krävt att jag var närvarande under en rad olika samtal mellan olika kuratorer och olika elever. Det skulle även ha tagit väldigt lång tid att utföra och dessutom skulle jag innan genomförandet vara tvungen att bygga upp en kontakt och tillit med ett flertal kuratorer. Vilket skulle ta för lång tid och därmed vara omöjligt att utföra för de ramar som denna uppsats omfattas av. Problemet med denna metod är även av etisk karaktär. Det nämligen varit högst tvivelaktigt ur etisk synpunkt att observera kuratorn och elevens samtal. En möjlighet för att ändå kunna bedriva en sådan studie skulle kunna ha varit att få elevens samtycke, men elevens ålder och min eventuella påverkan av samtalet skulle ha gjort att det ändå hade blivit etiskt tvivelaktigt (Aspers 2007). Sedan är det inte ens säkert att kuratorn i fråga hade velat ställa upp på undersökningen utan att först känna mig. Alltså bedömer jag denna metod som icke lämplig till just denna studie.

En annan metod skulle kunna ha varit en enkätundersökning. Med denna metod kunde jag ha designat en enkät som skickades ut till många kuratorer. Metoden skulle medföra att jag kunde nå ut till många kuratorer på en förhållandevis kort tid. Dessutom skulle jag med lätthet kunna jämföra olikheter och likheter då alla kuratorerna svarat på samma frågor. Empirin hade alltså varit betydligt mer lätt att kvantifiera än vid många andra metoder (Patel & Davidson 2003). Det största problemet med denna metod var dock att det skulle ha varit svårt att designa en enkät som hade gett mig data som kunde ha använts för att förklara och ge svar på min problemformulering och mina frågeställningar.

Därmed blev jag nödgad att hitta en annan metod för min undersökning. Jag valde att intervjua mina undersökningsobjekt kuratorerna. Med dessa intervjuer gavs jag möjligheten att ställa frågor som kuratorerna sedan fick svara på och diskutera. Utifrån det så genererade jag ett empiriskt material som sedan analyserades utifrån min teori och mina frågeställningar, mer om intervjuerna i bilagan ”intervjumall”.

I och med mitt metodval så uppstod det dock ett problem. Detta problem var att jag i samtalen med kuratorerna enbart fick ut det jag frågade efter och det kuratorerna berättade. Det innebär att jag enbart tog del av kuratorernas egna tolkningar av sina och deras klienters samtal, vilket kan ses som något problematiskt. Jag har försökt att minimera de brister detta metodval har. Detta genom att designa upplägget av intervjuerna så att kuratorerna beskriver hur de har arbetat i konkreta elevärenden. Syftet med denna design var att generera ett empiriskt material baserat på hur kuratorerna tidigare har arbetat med att öppna upp sina klienter för samtal, vare sig de är ofrivilliga eller inte. Dessutom ställde jag frågor kring deras tidigare utbildningar och arbetslivserfarenheter. Detta för att undersöka huruvida kuratorerna är influerade av någon metod eller teori i sina elevsamtal.

Jag bedömer att människor är olika och så även de situationer där elever på annans initiativ kommit till skolkuratoren för samtal. Detta medför att den mest passande metoden för att få ut information av kuratorer kring detta är någon form av semistrukturerad intervju. Boken ”Etnografiska metoder” (Aspers 2007: 136) redogör för hur teman, ämnen och hur frågorna utifrån dessa ställs avgör hur pass strukturerad en intervju är. Min intention var att ställa frågor utifrån mina frågeställningar där kuratorerna bland annat fick resonera kring hur de har eller skulle agera vid samtal med främst ofrivilliga elever. Aspers (2007: 137) menar att intervjuaren redan på förhand har tänkt ut alla frågorna men att det finns möjlighet för att följa upp svaren inom ramen för en semistrukturerad intervju. Detta passar väl till min undersökning, då jag har ett klart avgränsat område.

Den tematisk öppna intervjun är mer öppen och styrs endast av de teman forskaren på förhand definierat (Aspers 2007: 138). Det resoneras kring bias och hur det medför att forskaren i större utsträckning påverkar och tolkar intervjun utifrån sina egna föreställningar. Jag bedömer att denna intervjutyp hade fungerat ganska bra för min studie då den är mycket flexibel. Jag såg dock inte nödvändigheten till att på förhand intervju utifrån så pass öppna frågeställningar. I min intervju fanns det dock möjlighet för kuratorerna att utveckla sina svar och för mig att ställa följdfrågor. Så slutsatsen blir att min intervju i det närmaste skulle kunna klassas som semistrukturerad. Men med lite influens från den tematiskt öppna, då jag genom upplägget gav mig möjlighet till att gå in på icke förhand ställda frågor då något för undersökningen intressant dök upp.

4.2 Validitet och Reliabilitet

Centralt i alla typer av undersökningar är att man vet att man undersöker rätt sak och att det sker tillförlitligt, validitet och reliabilitet beskrivs som följer stycket nedan (Patel & Davidson 2003). Har det som har avsetts verkligen undersökts i min undersökning, alltså har den en hög validitet? Har detta skett tillförlitligt, alltså har undersökningen en hög reliabilitet? Då jag i intervjuerna hade möjlighet att själv styra vad det talades om så påstår jag att validiteten är hög i undersökningen. Hur ser då tillförlitligheten (reliabiliteten) för min uppmätta empiri? Här gäller det att minimera olika slumpfaktorer och jag måste säga att då jag bara har intervjuat 4st kuratorer så är risken stor att reliabiliteten inte är stark. Detta då fler intervjuer bättre hade gett en bild över hur skolkuratorer i Sverige arbetar än vad bara fyra gav, då större utrymme för individuella variationer ges vid ett mindre urval (Patel & Davidson 2003). Under intervjuerna insåg jag att de två första frågorna under block 4 metod, kunde te sig något styrande. Intressant var dock att kuratorerna ofta redan tidigare i intervjun hade berört metoder, vilket då troligtvis medförde att de nämnda frågorna inte blev lika styrande. Detta är i alla fall vad jag hoppas.

4.3 Etik

De kuratorer som har intervjuats i denna undersökning kontaktades via e-post där de informerades om att jag undersökte hur skolkuratorer samtalar med svårpratade elever. Det klargjordes att det var frivilligt att delta i undersökningen. Jag informerade även om att jag skulle spela in intervjuerna på band. Denna information skulle enbart användas av mig som underlag för just denna uppsats, vilket det informerades om. Vidare garanterades att kuratorerna skulle anonymiseras. Därför avslöjar jag inte vilka skolor de jobbar i. Samtliga kuratorer arbetar dock i Skåne, därför tänker jag inte heller avslöja vilken exakt ålder och exakt hur länge de har jobbat som kuratorer då man möjligtvis hade kunnat använda den informationen för att identifiera intervjupersonerna. Jag vill ändå påpeka att kurator 1 och 2 är tämligen oerfarna kuratorer. Med detta menas kuratorer som enbart har jobbat i något år och är tämligen unga. Kurator 3 och 4 har jobbat i minst 10 år som kurator och därför är något äldre. Vad gäller kön så är samtliga kuratorer kvinnor.

5 Resultat och Analys

De olika kuratorernas namn har skrivits om till kurator 1, 2, 3 och 4. Där kurator 1 och 2 har arbetat i omkring 1 år och därmed är mindre erfarna än kurator 3 och 4 som har jobbat i ca tio år då intervjuerna utfördes i november och december 2008. Kuratorerna har inte alltid berört samma områden då de har svarat på mina frågor. Därför utgår det som inte beskrivs alltid ifrån alla kuratorernas erfarenheter. Sist i kapitlet finns det en sammanfattning av resultat och analyskapitlet

Efter att ha läst igenom de olika kuratorernas svar på mina intervjuer så har jag identifierat några teman. Dels så har det visat sig att kuratorerna först och främst måste öppna upp en elev för samtal innan kuratorn kan fokusera helt på att finna ut och hjälpa eleven med dess olika problem. Dels så har kuratorerna beskrivit hur de därefter använder sig av olika strategier för att hjälpa eller lindra elevens problem. Därför delar jag in resultat och analysdelen i två huvudavsnitt. Den första blir således kuratorns strategier för att öppna upp ofrivilliga elever. Del två kommer sedan att handla om vilka teorier och metoder kuratorerna använder sig av i sina strategier att sedan hjälpa/lindra elevens problem. Hur de här olika strategierna kan förklaras som hjälpsamma för kuratorerna förklarar jag med hjälp av Antonovskys KASAM.

5.1 Kuratorns strategier för att öppna upp ofrivilliga elever

Alla kuratorerna gav olika berättelser kring hur de har träffat en elev vid flera samtal utan att nå någonvart och hur de då har arbetat för att försöka öppna upp eleven. Hur de har fått eleven att till slut öppna sig och börja berätta om sina problem har delvis framkommit under mina intervjuer med kuratorerna och kan förstås via begreppet strategier tillsammans med tidigare forskning och Antonovskys teoretiska modell KASAM. Detta skall jag gå igenom under denna rubrik och då med fokus på ofrivilliga elever.

”Det är helt enkelt så att man måste jobba mer med öppningen av samtalet med ”ofrivilliga” klienter” (Kurator 3 2008).

Alla kuratorerna trycker på att det är oerhört viktigt att öppna upp en elev innan kuratorn kan börja hjälpa eller lindra elevens problem. Innan eleven har öppnats upp så kan den göra motstånd på olika vis, exempelvis genom att bara svara fåordigt på kuratorns frågor enligt kurator 1, 2 och 3. För att undanröja dessa hinder för att få tillstånd ett positivt samtalsklimat

har kuratorerna beskrivit olika strategier de använder sig av för att uppnå detta (Barker 1999: 467). Först en definition av att öppna upp utifrån kuratorernas beskrivningar:

Att öppna upp är att inleda ett samtal på ett sådant sätt så att en fruktbar samtalsrelation kan inledas mellan kurator och elev.

5.1.1 Att bygga upp en relation

Alla kuratorerna menade att då en elev söker sig till kuratorn så krävs det att kuratorn öppnar upp eleven för samtal. Detta måste ske oavsett om eleven har gått dit på eget bevåg eller om eleven är ditskickad och därmed kan antas ha ett visst motstånd och således klassas som ofrivillig enligt Berg och De Jong (2007).

”Det går inte att tvinga någon att prata. Därför får man ha långsiktiga strategier med vissa elever, till exempel att man hejar på dem när man ser dem på skolan osv. gör öppningar för i framtiden. Så att de söker sig till en” (Kurator 4 2008).

Enligt Kurator 4 är det viktigt att försöka bygga upp en relation med en elev så att denne känner att den kan anförtro sig till kuratorn. Det här försöker kuratorn i detta fall uppnå genom att anlägga en strategi där det ingår att kuratorn bygger upp en relation med eleven. Det uppnår kuratorn genom att konsekvent visa eleven uppmärksamhet då de möts på skolan, vilken är en del i att stärka relationen enligt Trotter (2006: 20-54).

Alinder (2004) och Tina och Mikael Hallgren (1999) fann i sina studier att relationen mellan ungdomen och den vuxne är central för att samtalet skall bli framgångsrikt vilket även stöds av Hubble *et al.* (2002). Likaså menar Trondman (2003) att ett relationskapital måste byggas upp mellan vuxen och ungdom och att detta leder till att ungdomens eventuella risk för att hamna i problem minskar. Att kuratorn visar acceptans och respekt för eleven är en viktig del i att bygga upp en relation enligt Trotter (2006: 20-54). Detta stöds även av den lösningsfokuserade metodens syn på ofrivilliga klienter och möjliggör att man sedan lättare skall kunna öppna upp klienten för samtal (Berg & De Jong 2007). Kurator 2 trycker särskilt på att relationen med klienten kan vara helt avgörande för att öppnandet skall kunna genomföras vilket även stöds av Hubble *et al.* (2002):

”Det händer att eleven bara sitter och är tyst. Hur det går sedan är helt beroende på vem det är och hur väl man känner den personen, därför så är relationen helt avgörande” (Kurator 2 2008).

Även kurator 1 och 3 angav att det är problematiskt då eleven i fråga svarade fåordigt eller satt tyst i ett samtal. Kurator 4 uppger att hon har haft långa samtalskontakter med elever som bara svarat ja och nej på hennes frågor. Hon menar dock att eftersom dessa har kommit tillbaka så måste samtalen ändå ha haft någon slags funktion för eleven. Detta kan även förstås av Trondmans (2003) resultat att ungdomar behöver samvaro med vuxna som har ”relationskapital”. Även Tina och Mikael Hallgren (1999) pekar på vikten av relationen mellan ungdomen och den vuxne.

När en person inte kan hantera sitt problem eller har ett svagt KASAM kan den enligt Antonovsky (2005) hamna i ett läge där de känslomässiga effekterna av problemet måste hanteras istället för lösningen av problemet. Att kuratorn då ger eleven en känslomässig lindring via sina samtal kan förklara varför vissa tysta elever kommer tillbaka som kurator 4 beskriver det. Det här är problematiskt och stöds av Trotter (2006: 20-54) som menar att relationen i sig inte är nog för att hjälpa en klient. Det krävs även en kollaborativ problemlösning och att kuratorn försöker stärka klientens pro-sociala beteenden. Relationen tycks dock ändå vara central för kuratorernas strategi i att öppna upp eleverna för samtal. Detta kan förklaras genom att eleven och kuratorns relation väcker en optimism och motivation hos kuratorn och eleven, för att elevens problem ska kunna bli löst längre fram (Trotter 2006). Det här gör att samtalen känns meningsfulla vilket är centralt för att ett problem sedan skall kunna hanteras (Antonovsky 2005). Här får vi en god förklaring till varför relationen bedöms som så viktig av kuratorerna i deras strategier för öppna upp en elev för samtal (Barker 1999: 467). Vi måste dock ha i åtanke att kuratorernas fokus på relation även kan vara problematisk då den inte är tillräcklig för att lösa problemen eleverna har när eleven väl har öppnats..

5.1.2 Normalisering och optimism

Alinder (2004) trycker på vikten av normalisering och menar att skolmiljön i sig kan kännas normaliserande för eleven då det upplevs som en normal och frisk miljö. Detta medför att eleven inte blir en patient då den besöker kuratorn utan eleven fortsätter att vara just elev.

Vidare menar kurator 4 att det gäller att inte börja prata om laddade saker för tidigt för då drar sig ofta eleven undan. Hon menar att det i och med det är viktigt att avdramatisera och att i början samtala om mer neutrala ämnen som exempelvis om de har några syskon och i vilket program de går i. Detta är något kurator 4 gör med alla elever. Det här används i kuratorns strategi för att öppna upp eleven och beskrivs som kurator 4 som oerhört viktigt då ett förbryskt tillvägagångssätt lätt leder till att den här typen av elever annars undviker att återkomma till efterföljande samtal. Normalisering innebär kortfattat att hjälparen försöker tona ner något som är känt så laddat för klienten så att detta blir svårt att prata om i samtalet (Berg & De Jong 2007). Här kan det väckas hopp hos klienten vilket är viktigt enligt Hubble *et al.* (2002) för att samtalet skall bli fruktsamt. Även Trotter (2006: 20-54) stöder med sin forskning att optimism och hopp stärker chansen till att samtalet får ett positivt utfall. Kurator 4 uppger att hon kan använda sig av tidigare forskning i samtal med en elev för att normalisera. På så vis säger hon till eleven att den inte är ensam och att det är normalt att känna som de gör och att det finns en lösning. Eller som hon själv uttrycker det när hon exemplifierar:

”Det handlar inte om dig [eleven, min anmärkning] utan människor funkar på det sättet: Det är inget konstigt att känna såhär! Men det är jobbigt att känna såhär, det är en annan sak!” (Kurator 4 2008).

Användandet av normalisering i samtalet är i sig en taktik för att avdramatisera en del av den situation eleven befinner sig i men även en del i kuratorns strategi för att på sikt kunna öppna upp eleven (Barker 1999: 467).

Kuratorns användande av normalisering och hopp i sin strategi har visat sig bidra till att öppna upp eleven (Barker 1999: 467). Enligt Antonovskys (2005) teoretiska modell kan vi förstå användningen av normalisering för att öppna upp som den beskrivs av kurator 4 genom att den syftar till att bidra till en stärkt begriplighet och hanterbarhet för problemet som normaliseras hos eleven. Detta genom att kuratorn pekar på att det är normalt att reagera på en viss stressor på ett visst vis vilket stärker elevens känsla av att hantera problemet. Vidare presenterade kuratorn forskning om problemet för att således stärka begripligheten och genom detta få förslag till hur det kan hanteras. På så vis stärker kuratorn elevens KASAM vilket förbättrar chanserna för att eleven skall kunna mobilisera kraft att lösa sitt problem i bästa fall. I sämsta fall kan det dock leda till att kuratorn uppför egna mål och sätt för att nå dom

utifrån den tidigare forskningen kring problemet som normaliserades. Denna strategi har nämligen visat sig kontraproduktiv då en socialarbetare försöker hjälpa en klient (Trotter 2006: 20-54). Genom att normalisera kan dock kuratorn ge eleven hopp om att problemet kan lösas vilket ökar meningsfullheten. På så vis stärks eleven av kuratorn, vilket leder till att kuratorn gör så att eleven inte bara finner sin situation meningsfull och hanterbar utan även samtalet med kuratorn. Det här stöds även av Gassne (2008) som menar att KASAM kan förändras genom påverkan. Det här har kuratorn använt sig av då den använder normalisering som stöd i att öppna upp elever.

5.1.3 Rollförtydligande

Både kurator 1, 3 och 4 beskriver liknande scenarier som har uppstått under deras arbete som skolkuratorer: En elev skickas av någon annan på skolan till kuratorn, för att något har hänt. Det kan vara kamrattstödjure (kurator 1), klassföreståndare/elevhandledare (kurator 1, kurator 3). Det kan även röra sig om att eleven blir kallad på grund av hög frånvaro (kurator 4). När eleven väl har kommit till kuratorn använder de sig av liknande strategier för att öppna upp eleverna.

”Elever som har kommit hit via kamrattstödjure som tycks vara utsatta i klassen brukar jag lägga korten på bordet för. Jag förklarar vad som diskuterats på mötet med kamrattstödjure och frågar om de känner igen sig i det” (Kurator 1 2008).

”Hur känns det för dig att vara här, tycker du att det känns ok, hur känns det att det är någon annan som vill det. Tror du det kommer att funka att vi fortsätter prata?” (Kurator 4 2008).

Kuratorn förklarar för eleverna i denna situation vad det är som gäller och vad de har att vänta sig från kuratorn, samtidigt som eleven ges möjlighet att ge respons och att lyfta fram vad det är som har skett enligt elevens upplevelse. Detta rollförtydligande är en av de tre nyckelkomponenterna i strategier som har vetenskapligt påvisad effekt för att hjälpa en klient med dess problem enligt Trotter (2006: 20-54). Här tycks det som att strategin även fungerar som en viktig del i att öppna upp en elev för samtal. Kurator 3 menar att då en elev har hamnat i bråk med en annan och då har blivit skickad till henne så kan detta vara ett bra sätt att öppna upp:

”Nu har jag hört lärarens version, nu vill jag gärna höra hur du tyckte. För läraren har ju en version, och du en annan. Nu vill jag veta hur det gick till i dina ögon va” (Kurator 3 2008).

När det gäller elever som själva sökt sig till kuratorn så brukar både kurator 3 och 4 ställa en rad frågor för att hitta vad det är som eleven vill prata om och på så sätt öppna upp för samtal. Här förtydligar kuratorn sin och elevens roller genom att peka olika exempel på vad eleven kan tänkas tala om med en kurator. Att använda sig av rollförtydligande i sin strategi för att öppna upp elever tycks alltså fungera på både frivilliga och ofrivilliga elever (Barker 1999: 467). Kurator 4 anger att hon genom detta även försöker göra en anamnes av elevens situation.

”Ibland när elever kommer brukar jag öppna upp genom att ge exempel på vad man kan prata om: Hur man har det hemma med mamma pappa och syskon och så om man bor ihop och så kan man prata om skolan det kan ju vara klasskamrater, om de brukar vara taskiga mot dig, eller så är de oroliga för klasskamrater som kanske håller på med narkotika. Då är det ofta nått av det, då brukar jag ge en sån där öppen fråga där de får berätta lite om det” (Kurator 3 2008).

”Så gör man någon slags anamnes, att man kollar, hur lever den här personen. Har den självmordstankar eller rör det sig i familjen eller har den föräldrar eller syskon, vad har den för tankar om framtiden, det är sådant som jag frågar alla, jag säger att det här är sådant som jag tycker är viktigt, så jag vill veta var du befinner dig här och nu, så det här frågar jag alla. Sedan vill jag veta varför den här eleven kommer, varför söker den hjälp” (Kurator 4 2008).

Att kuratorn öppnar upp eleven genom att använda en rad frågor i sin strategi för att finna ut vad eleven vill prata om, kan förklaras genom att detta ökar kuratorns begriplighet för vad eleven vill prata om. Vidare kan detta även hjälpa eleven att definiera den situation den befinner sig i som för eleven känns problematisk (Antonovsky 2005). Genom att tala om det

så görs på så vis problemet gradvis mer begripligt vilket kuratorerna använder för att öppna upp eleverna.

Jag vill dock problematisera kuratorernas användning av exempel för att inleda ett samtal med eleven. I bästa fall kan detta som jag skrev ovan leda till en ökad begriplighet, men i sämsta fall kan det leda in samtalet på ett ämne som inte säkert har med problemet att göra. Därmed riskeras att det skapas en falsk begriplighet av problemet vilket då kan leda till att problemet inte hanteras korrekt och samtalet således blir ofruktbart (Antonovsky 2005).

5.1.4 Stärka pro-sociala beteenden

Kurator 1 beskriver att vissa elever inte själva ser att de har problem. Detta kan leda till att eleverna inte dyker upp till samtal med kuratorn.

”Personal på skolan kan uppfatta att en elev har problem men det kan vara jättesvårt att få hit eleven för att prata om det om den själv inte tycker att det är något problem” (Kurator 1 2008).

Detta kan vara ett exempel på att eleven inte själv ser att dess beteenden kan ha negativa konsekvenser för andra. Trotter (2006: 20-54) menar att en behandlare i varje samtal måste bena ut vilka anti-sociala beteenden klienten har och här finna förslag på alternativa pro-sociala beteenden. Genom att försöka få eleven att förstå varför andra kan se dess situation som problematisk så använder sig kurator 1 av detta i sin strategi för att öppna upp eleven:

”Ett annat sätt är att jag frågar eleven varför den tror att elevhandledaren är orolig. Detta kan öppna upp så att eleven börjar samtala” (Kurator 1 2008).

Antonovsky (2005) menar att det som av vissa uppfattas som stressorer nödvändigtvis inte behöver uppfattas som sådana av andra. Med andra ord kan detta medföra att det som av skolan uppfattas som ett problem av eleven inte nödvändigtvis behöver uppfattas som ett

problem för eleven själv och då är det inte så konstigt att vissa elever som är kallade struntar i att uppsöka kuratorn.

Att vissa elever inte kommer fast de är kallade kan även förstås genom att de saknar motivation och saknar hopp för att situationen skall bli bra vilket även är viktigt enligt Hubble *et al.* (2002) för att nå positiva resultat. Enligt KASAM innebär detta sannolikt att eleven inte känner en meningsfullhet i att bemöta problemet. Detta kan möjligtvis även förklara varför vissa elever svarar fåordigt eller är mer eller mindre tysta vid mötet med kuratorn. Kurator 1 använder då frågan så att en elev som tidigare varit omedveten om att dess handlande kan ha haft negativ inverkan på dess omgivning nu kan förstå detta. Genom att kuratorn frågar eleven varför någon annan kan se omständigheter kring eleven som problematiska så ökas begripligheten av problemet för både eleven och kuratorn. Att kuratorn då strävar efter att lyfta fram positiva beteenden i motsats till de negativa bidrar sannolikt till att ge mening till samtalen för eleven. Detta stärker meningsfullheten vilket är en nyckelkomponent för att kuratorn senare skall kunna stärka elevens känsla av hanterbarhet och begriplighet (Antonovsky 2006). Detta pekar mot att stärkandet av pro sociala beteenden är en bra del i en strategi för att kuratorn ska kunna öppna upp eleven (Barker 1999: 467).

5.1.5 Kollaborativ problemlösning

Enligt Trotter (2006: 20-54) så krävs det att en socialarbetare använder sig av kollaborativ problemlösning för att för att samtalen ska nå goda resultat och minska en klients problematik. Detta innebär att socialarbetaren måste acceptera klientens syn på sina problem och dess lösningar och tillsammans med denne arbeta fram en fungerande lösning. Både kurator 2, 3 och 4 poängterar att man måste utgå ifrån vad eleven själv uppfattar som problemet för att nå framgång. Detta stöds även av den lösningsfokuserade samtalsmodellen där behandlaren ska sätta klienten i en position där denne får uttrycka vad de själva vill, vad de vill förändra och hur det ska förändras. Denna princip gäller både för frivilliga och ofrivilliga klienter (Berg & De Jong 2007). Dessutom menar kurator 2 och 4 att det är ganska vanligt att eleven redan har tänkt på sin situation innan den kom till kuratorn och därför i många fall redan har tänkt över och kan formulera ett problem.

”Oftast slutar det med att de redan själva har kommit lösningen men att de kanske inte riktigt är villiga att ta tag i det. Då får man lyfta upp problemet ännu mer och trycka på lösningen å så kanske det blir bra” (Kurator 2 2008).

”Man måste fokusera på det ungdomen kommer med, annars är det inte möjligt att hitta en dialog. Här och nu får man ta det som är aktuellt för den. Det är väldigt sällan någon framgång annars” (Kurator 4 2008).

Kurator 3 uppger att hon brukar använda sig av den lösningsfokuserade skalfrågan som ett taktiskt verktyg för att tillsammans med eleven finna ut hur de ska finna ut en lösning på dess problem:

”Var är du på skalan 1-10 då säger en del 3. Då brukar jag fråga vad ska eleven göra för att komma upp till 4? Då får jag nästan alltid svaret; vet inte. Men jag har ingen brådska utan sitter i lugn och ro med eleven och då kommer det fram saker som gör att de själv kan se vad som kan göra att de mår bättre” (Kurator 3).

Genom att prata om vad som hos eleven uppfattas som ett problem ökas begripligheten av problemet för både kuratorn och eleven. Vidare så kan KASAM förklara kuratorernas syn på varför det är viktigt att diskutera lösningen i dialog med eleven och varför det sällan är framgångsrikt annars. Detta då kuratorn i samråd med eleven utforskar vilka av elevens individuella och kulturella resurser som kan antas som lämpliga för att kunna hantera problemet vilket är viktigt för att stärka KASAM enligt Antonovsky (2005). Här är den lösningsfokuserade skalfrågan ett exempel på en del i en strategi (Barker 1999: 467) för att finna ut hur problemet skall hanteras för att på så sätt kunna öppna upp eleven. Kuratorerna säger dock att de måste utgå ifrån vad eleven vill tala om, enligt Trotter (2006: 20-54) så måste fokus i en kollabortiv problemlösning ligga på att försöka finna vilka pro-sociala lösningar som finns. Risken blir annars att kuratorerna kan stödja elevernas negativa sidor och dess problem kan i värsta fall intensifieras.

5.2 Samtalsmetoder som strategier

I det här avsnittet redovisar och analyserar jag svaren på vad kuratorerna uppgav att de använde/influerades av för metoder i sina strategier för att hjälpa eleverna. I intervjuerna frågade jag om kuratorerna använder sig av några metoder och om de har någon favorit. Svaren på dessa frågor används i bedömningen av vilka metoder de använder. Här nedan kan ni se metoderna uppräddade utifrån den kurator som angett att hon använder den och sedan har jag några exempel ifrån intervjuerna där kuratorerna har visat sig influeras av nämnda metoder. Alla metoderna står beskrivna mer utförligt under rubriken 2.2. I varje metod finns en analys kring hur kuratorernas användning av metoden kan förstås utifrån begreppet strategi och ur ett salutogent perspektiv.

Kurator 1 anger att hon är influerad av följande metoder/teorier: **Lösningsfokuserad metod.**

Kurator 2 anger att hon är influerad av följande metoder/teorier: **KBT, systemteoretiskt – FFT och Lösningsfokuserad metod.**

Kurator 3 anger att hon är influerad av följande metoder/teorier: **KBT och Lösningsfokuserad metod.**

Kurator 4 anger att hon är influerad av följande metoder/teorier: **DISA, kognitivpsykoterapi Lösningsfokuserad metod.**

5.2.1 Systemteoretiskt – FFT

Kurator 2 uppger att hon arbetar mycket efter ett systemteoretiskt synsätt baserat på FFT. I citatet nedan ger hon exempel på detta.

”När något går snett i en klass exempel en elev utpekas som bråkstake vad fyller det beteendet för funktion och vad är det alla andra egentligen gör för att det beteendet fyller den funktionen? Vad är det som gör att en blir pajas en blir den tysta en blir mobbad en bråkar en blir alltid utslängd. Vad jag ska göra nu är att istället för att sitta inne med pekfingret på mitt rum och försöka ändra deras beteenden så ska jag gå in i klassen och jobba med lärarna, vad har de för strategier, om det blir bråk för att någon lyssnar på musik på matte lektionen, vad

brukar ni göra då? Tänk på en gång det funkade och inte blev konflikt tänk på en gång då det blev konflikt” (Kurator 2 2008).

Systemteorin i FFT går ut på att familjen består av flera underordnade system som skapas runt speciella uppgifter som måste lösas. När hon använder sig av FFT så tillämpar hon det på en större grupp, nämligen en skolklass. Här försöker hon alltså med stöd av teorin påverka flera individer i systemet för att så lösa problematiken, då man måste arbeta med hela systemet för att bäst åtgärda eventuella problem (Alexander & Sexton 2007). Vi kan även se att hon använder sig av den salutogena delen av FFT då hon söker efter exempel på när problemsituationen inte uppstod. Detta är något som även stöds av den lösningsfokuserade metoden (Berg & De Jong 2007).

Att se individen i sin totala kontext som i FFT är viktigt enligt Antonowsky (2005). Ett oönskat beteende hos en elev i en skolklass kan på så vis begripliggöras genom att kuratorn fokuserar på hur klassen ser ut och hur den påverkar eleven. FFT som metod kan även hjälpa kuratorn att hantera problemet genom sina olika metodologiska grepp vilka fokuserar på en grupp snarare än en enskild individ. Detta förklarar därmed varför kuratorn ansåg metoden som användbar i sin strategi att hjälpa en skolklass då den stärker kuratorns KASAM för problematiken. Ett problem kan dock vara att metoden är skapad för att användas på en familj vilket gör att användningen av FFT som strategi i andra sammanhang kan ses som problematisk.

5.2.2 DISA

”Hur skulle du vilja att allt var om problemen var borta och du var glad? Detta för att det ska gå upp för dem själv att det kan se annorlunda ut. Och sedan för möjliggöra arbetet för att kunna arbeta fram en strategi för att komma dit. Har man ett mål så kan man ju börja spåna på en väg. Men om det inte finns vare sig mål eller om jag skiter i om jag lever imorgon, då är det ju inte verksamt att ställa en sådan fråga” (Kurator 4 2008).

Kurator 4 var den enda kuratorn som talade om DISA-metoden, som vi ser i citatet ovan så förhåller hon sig negativ till den lösningsfokuserade mirakelfrågan i de fall eleverna är deprimerade. Här menar hon att DISA-metoden fungerar utmärkt så länge elevernas

nedstämdhet inte är för stark, för då får hon remittera vidare. DISA-metoden används för att stärka eleverna när de är deprimerade, här menar kurator 4 att det snarare är viktigt att arbeta med motivation hos eleven än att fokusera på något problem som skal lösas.

DISA metoden kan förstås som att den ökar begripligheten och hanterbarheten för kurator 4 då denne strävar efter att kunna hjälpa deprimerade elever. Mirakelfrågan som är en del av den lösningsfokuserade metoden beskrivs i detta sammanhang som en olämplig metod för att hjälpa dessa deprimerade elever. Det här kan förstås genom att stressorer måste begripliggöras i sitt totala sammanhang likaså måste vi se till sammanhanget för att kunna hantera dem korrekt. Detta medför att olika problematik kräver olika lösningar vilket är något som Antonovsky (2005) trycker på i KASAM. Eftersom DISA metoden är lämplig för att hjälpa deprimerade elever så kan metoden ses som ett viktigt verktyg i en strategi för att hjälpa just deprimerade elever. Likaså menar kurator 4 att mirakelfrågan är olämplig då kuratorn försöker hjälpa deprimerade elever vilket innebär att det inte ingår i kuratorns strategi för att hjälpa deprimerade elever. Det här är dock något märkligt då mirakelfrågan är gjord för att väcka hopp hos klienter i en hopplös situation (Berg & De Jong 2007).

5.2.3 KBT

Både kurator 2 och 3 anger att de i viss mån använder sig av KBT, kurator 4 har gått en 50 timmars introduktions kurs i kognitiv psykoterapi. När intervjuerna genomfördes frågades det inte om detta är synonymt med KBT, enligt boken KBT i utveckling (Kåver 2006) så benämns KBT ofta så. Därför väljer jag att ta med kurator 4 i gruppen kuratorer som arbetar med KBT.

”Det händer att jag ritar och har mig ibland känslor tanke handling, det händer men inte ofta, känner du så gör du så, blir det bra. Om det är någon med mycket IG [underkänt, författarens anmärkning] ahh jag gitter inte gå till skolan och så gör jag inte det håller, hur känns det då sedan under dagen? Nä det är inte så bra, de flesta tycker inte det känns så bra att bara sitta hemma och glo på tv. Du måste tänka lite längre, du mår inte så bra av det du mår bättre av att vara i skolan, men jag använder det inte så mycket” (Kurator 3 2008).

Här kan vi se att kurator 3 försöker motivera eleven till att pröva nya beteenden för att slippa må dåligt att bara sitta hemma och se på tv och i förlängningen få sämre betyg. Hemuppgifter är en central del av behandlingen. Syftet med dessa är att eleven skall få möjlighet att pröva nya beteenden som förhoppningsvis är funktionella och på så vis övervinna de problem de tidigare hade (Kåver 2006). Här kan vi se att kurator 3 var influerad av denna teori. Vi kan se att hon använder KBT för att ge förslag på alternativa beteenden, utifrån elevens utsagor kring vad som får den att må dåligt. Kollaborativ problemlösning och sättet kuratorn försöker ge eleven pro-sociala alternativ till det anti-sociala beteendet är båda två viktiga delar i en strategi som har starkt vetenskapligt påvisad positiv effekt (Trotter 2006)

KBT kan även förstås genom att den tycks användas för att öka meningsfullheten hos eleven då kurator 3 genomförde ett motiveringsarbete med den. Vidare används metodologiska grepp inom KBT som syftar till att eleven skall börja bete sig på ett för situationen funktionellt sätt, vilket kan förstås genom att detta ökar hanterbarheten vilket innebär att kuratorn stärker elevens pro-sociala beteenden, vilket definieras som en oerhört viktig komponent av Trotter (2006: 20-54). Likaså ställer kuratorn frågor kring när eleven har det bra och inte bra och på så vis definieras problemet och begripligheten stärks. Metoden tycks ge en stärkning av samtliga komponenter i KASAM vilket då leder till en ökad hälsa enligt Antonovsky (2005). Detta är troligtvis förklaringen till varför tre av fyra kuratorer anser att KBT är en metod som är användbar vid samtal med elever. Det kan även förklaras genom att då KBT är en så omfattande metod så kan en eller flera av dess komponenter vara tillämpliga då kuratorerna hjälper elever med olika problematik. Därmed används ofta delar av metoden i kuratorernas strategier för att hjälpa elever.

5.2.4 Lösningfokuserad modell

För att se om kuratorerna använder sig av lösningfokuserad metod så har jag tittat på om de använder sig av skalfrågor och mirakelfrågan. Jag anser dessa som två centrala och lättdefinierbara komponenter i metoden, som därmed blir lätta att lokalisera i kuratorns praktik och genom att fråga om de använder dem anser jag att man får en indikation på att metoden används. Kurator 1 och 2 framhåller att de gillar den lösningfokuserade metoden och att de arbetar mycket utifrån den. Fördelar är att fokusera framåt genom klara steg, att man då kan få en översikt över hur många samtal det kan tänkas ta. Nackdelar är att metoden ibland kan kännas för strikt och manualmässig och att det då måste in annat i samtalet som inte är strikt lösningfokuserat. Även kurator 3 och 4 använder sig av metoden då och då

uppger de. Kurator 1, 3 och 4 använder sig av skalfrågor, de uppger att de använder detta som ett verktyg för att kunna få kläm på hur eleven mår just nu och hur detta har förändrats över tid vilket överensstämmer med den lösningsfokuserade samtalsmodellen (Berg & De Jong 2007). De menar dock att detta nödvändigtvis inte sker i varje samtal utan att det kan variera starkt. Detta gäller även kurator 2 men hon menar att hon inte använder skalfrågor då hon snarare säger saker som:

”Känns det bättre nu eller känns det sämre? Var detta illamåendet konstant eller var det en dipp så att säga” (Kurator 2 2008).

Här kan vi tydligt se att samtliga kuratorer använder sig av metoden i viss utsträckning, dock får vi inget specifikt svar på i vilken utsträckning den används. Något som vi däremot kan konstatera är att de inte alltid använder sig av den.

”Jag är inte riktigt förtjust i mirakelfrågan. Jag kan ställa den ibland för att få eleven att tänka efter. För att eleven ska se vad den skulle vilja ha och vad skulle eleven själv kunna göra för att det skulle kunna se ut. Jag kan känna att jag fastnar i den jag är väldigt sparsam med den. Det är oftare så att jag bygger vidare från skalfrågorna” (Kurator 1 2008).

Även kurator 2 är lite tveksam till mirakelfrågan, hon menar att det finns en risk att man fastnar i den. Kurator 3 och 4 använder den. Dock så uttrycker de mirakelfrågan på ett sätt som skiljer sig från metoden då de menar att frågan kan te sig lite märklig av eleverna i sitt originalutförande. Kurator 4 trycker på att den inte går att använda gämt, exempelvis är den överksam mot deprimerade elever menar hon. Här kan vi se att kuratorerna använder lösningsfokuserade metodologiska grepp i sina strategier då de försöker finna ut vad problemet är och hur det ska kunna se ut när problemet är över och allt är bra. Dessa metodologiska grepp är alltså en del i kuratorernas strategi för att finna ett positivt mål på elevernas problem. de försöker finna pro-sociala beteenden i elevens förflutna som då fungerade. Centralt i den lösningsfokuserade metoden är även kollaborativ problemlösning. Detta är något kuratorerna angett att de använder både i sina strategier för att öppna upp elever och i sin strategi för att sedan hjälpa eleven med dess problem.

Vidare kan både skalfrågan och mirakelfrågan förstås genom KASAM. Skalfrågan bidrar till att öka begripligheten då den dels preciserar hur eleven mår just nu och varför, samt att den sätter in den i ett perspektiv vilket ökar begripligheten. Mirakelfrågan kan förstås som ett gott metodologiskt grepp genom att den ökar elevens meningsfullhet då hoppet väcks då den får definiera hur det ska se ut då allt blir bra. Samtidigt stärker den begripligheten då den definierar problemet för både eleven och kuratorn. Även hanterbarheten kan antas stärkas då eleven och kuratorn arbetar mot att finna ut hur de ska ta sig mot lösningen. Det är därför inte så konstigt att kuratorerna använder sig av metoden i sina strategier för att hjälpa elever. Detta då de metodologiska greppen är tillämpbara på många elever med olikartad problematik.

Men varför använde inte kuratorerna skalfrågor och mirakelfrågan vid varje samtal och varför hade kuratorerna i viss mån modifierat hur de båda metodologiska greppen användes? Som jag tidigare skrivit så måste varje enskild individ ses i sin totala kontext (Antonovsky 2005). Det kan förklara varför sättet skilde sig för hur kuratorerna använde mirakelfrågan och skalfrågorna från instruktionen i den lösningsfokuserade metoden. Denna metod är främst skriven för vuxna även om den enligt författarna (Berg & De Jong 2007) kan användas på andra ålderskategorier. Här vill jag dock poängtera att för att kuratorn ska kunna använda ett antal metoder på ett gott sätt så bör denne ha en god kännedom om dem. Detta kan leda till problem i de fall kuratorn använder sig av en specifik metod vid ett tillfälle då den inte är applicerbar på elevens specifika problem.

5.3 Avslutande analys

Då jag ställde frågor till kuratorerna kring hur de samtalar med sina klienter/elever så var det tydligt att samtliga kuratorer satte öppnandet och uppbyggnaden av en relation med klienten i första rummet. Konkret så använde sig kurator 1, 3 och 4 av olika frågor kring varför eleven sökt sig till kuratorn för att få igång samtalet. Utöver detta så använder även kuratorerna olika metoder i olika sammanhang. Sammanfattningsvis så visade det sig att den lösningsfokuserade metoden var den som alla kuratorerna kände till och använde sig av och KBT nyttjades i olika utsträckning av tre av kuratorerna. Ingen kurator sade dock att någon specifik metod var den som fungerade bäst. Så här uttryckte sig kurator 1 och 2:

”Jag tror att det bästa är en blandning av alltihopa [teorier/metoder -min anmärkning]. Det går inte att sätta en teori hur man ska föra ett samtal med en

elev, för det finns ingen elev som är likadan. Det låter klyschigt. Men så är det, man kan ju inte tillämpa samma samtal på någon elev, man måste hela tiden anpassa sig efter varje ny elev” (Kurator 1 2008).

”Jag använder mig av det som verkligen sitter i ryggraden, alltså teorier som blivit så välintegrerade med en själv så man bara använder dem. Och tror jag att lösningsfokuserad metod ligger ganska nära mig. Att jag har tänkt mycket och reflekterat mycket och övat mycket på den. Sedan så är relationen med eleven det allra viktigaste du kan inte göra ett skit om du inte har en relation. Att vara närvarande i samtalet och lyssna på det som sägs och inte försöka hitta på det som sker innanför pannbenet på den som jag pratar med” (Kurator 2 2008).

Båda citaten ovan kan förstås och förklaras av Antonovskys (2005) salutogena modell KASAM. Som jag tidigare skrivit så måste fokus ligga på de tre huvudkomponenterna i KASAM nämligen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. För att kunna stärka dessa komponenter måste det i varje enskilt fall ses till individen i dess totala kontext (Antonovsky 2005). Det här förklarar varför kuratorerna använder olika metodologiska grepp på olika elever. Nu genom att dessa olika elever har olika problem som måste göras begripliga utifrån det sammanhang de befinner sig i, även hur problemet skall hanteras är avhängigt vilket problem det är och i vilken situation det har uppstått. Detta görs ännu mera tydligt då vi tillämpar begreppet strategi. I det här sammanhanget kan vi således förstå varför olika metodologiska grepp tillämpas på olika typer av problematik hos eleven. Olika problem kräver därmed olika lösningar vilket gör att det krävs olika strategier från kuratorernas sida.

Att lösningsfokuserad metod och KBT var de mest utbredda metoderna kan förklaras med att de innehåller komponenter som stärker KASAM i många typer av situationer och som är tillämpbara på många olika strategier (Barker 1999: 467). Vidare ser vi att metoderna inte är det centrala i kuratorernas strategier för att öppna upp ofrivilliga eller frivilliga elever. Däremot använder kuratorerna sig av de strategier som Trotter (2006: 20-54) definierat som nyckelkomponenter till framgång med klienter. Här ser vi alltså att dessa nyckelkomponenter även är nyckelkomponenter i framgångsrika strategier för att öppna upp ofrivilliga klienter för samtal.

6 Slutsatser och diskussion

I det här avsnittet kommer jag först att sammanfatta svaren på mina frågeställningar utifrån resultat och analysdelen och sedan diskutera hur vidare forskning skulle kunna bedrivas baserat på mina resultat.

6.1 Resultat och slutsatser

Kunskapsläget inom socialt arbete för detta område vad gäller det som är viktigt för hur vuxna och ungdomars samtal skall bli fruktbara visade sig överensstämma med mina resultat utifrån mina intervjupersoner och bekräftades av min teori. Detta då kuratorerna använder sig av rollförtydligande, kollaborativ problemlösning, stärka pro-sociala beteenden, normalisering, optimism och att bygga upp en relation i sina strategier för att öppna upp eleverna för samtal. Dessutom lyftes hoppet upp som en del av strategin att öppna upp ofrivilliga klienter. Hoppet är närbesläktat med meningsfullhet som enligt den salutogena teorin är en oerhört viktig del i att stärka en individ till att kunna ta tag i sina problem.

En stor del av kuratorernas svar på hur de försöker hjälpa elever har handlat om hur kuratorn försöker öppna upp eleven för samtal. Detta tycks både vara det som är svårare vid samtal med ofrivilliga elever och det som är nyckeln till framgång med dessa.

Den metod alla kuratorer uppgav att de använde sig av var lösningsfokuserad samtalsmetod, sedan använde sig tre kuratorer av KBT. Utöver dessa så användes även andra metoder av enskilda kuratorer vilket framgår i resultat och analysdelen. Detta medför även att ingen specifik metod angavs som den bästa av kuratorerna. Vad som snarare kan anses som det viktigaste utifrån mina resultat är att öppna upp eleven för samtal.

För att öppna upp eleverna för samtal så använde sig kuratorerna av lite olika strategier. Komponenterna rollförtydligande, kollaborativ problemlösning och relationen användes av de flesta av kuratorerna då de öppnade upp ofrivilliga elever för samtal. Även den lösningsfokuserade metoden användes som en del i den kollaborativa problemlösningen av kurator 3 för att öppna upp.

Utöver detta så fann jag inte att metoder användes i kuratorernas strategier för att öppna upp eleverna. Metoderna användes istället av kuratorerna som stöd i att bygga upp sina strategier.

Detta utifrån huruvida metoden passade in på elevens problematik. Det här kan förstås utifrån min teoretiska utgångspunkt genom att olika metoder fungerar olika bra i olika sammanhang, vilket då gör det rimligt att ett flertal metoder används vid olika sammanhang.

För att öppnandet av eleverna skulle bli framgångsrikt behövdes det arbetas med att stärka de tre nyckelkomponenterna i KASAM. Här kunde vi se att vissa elever inte kom till samtalen och att det berodde på dålig motivation vilket förklaras av att nyckelkomponenten meningsfullhet troligtvis var svag hos eleven i dessa fall.

Mina resultat pekar mot slutsatsen att de strategier kuratorerna använder både stärker elevernas och kuratorernas KASAM. Detta kan förklara varför kuratorerna anser att dessa strategier och metoder är fruktbara. Det finns dock problem med detta. KASAM säger ingenting om när en viss metod lämpar sig och en annan inte gör det även om teorin pekar på att KASAM måste stärkas utifrån vad som i situationen är lämpligt. Därför får vi fokusera på hur kuratorerna byggde upp sina strategier för att se hur och i vilket sammanhang detta kan göras.

Vi har härigenom sett att kuratorn måste vara lyhörd för vad eleven uppfattar som problem vilket stöds av tidigare forskning. Vidare måste kuratorn lyssna på elevens förslag på vad som kan antas vara problemets lösning. Att bygga upp en god relation samt att förtydliga vilken roll kuratorn har i samtalet, samt vad denne förväntar sig av eleven har även visat sig vara en viktig komponent i kuratorernas strategier. Kuratorerna tycktes ha de svårast med att öppna upp då eleverna inte var motiverade nog att ens komma till samtalet, men även här visade det sig att det fanns långsiktiga strategier för att försöka öppna upp eleven. I det här fallet genom att kuratorn försökte stärka relationen långsiktigt genom att exempelvis hälsa på eleven i skolans korridorer och därigenom visa sig intresserad och göra sig tillgänglig.

6.2 Diskussion och förslag till vidare forskning

Det första jag vill diskutera är ifall man kan använda sig av mina resultat av den här studien. Här vill jag svara ja. Det som däremot inte kan göras är att generalisera resultaten till hur kuratorer i allmänhet arbetar, detta då jag bara undersökt hur fyra kuratorer arbetar och jag då även påvisat en variation mellan vilka metoder och tillvägagångssätt de influeras av. De olika strategierna kuratorerna har för att nå framgång i samtal kan dock definitivt ses som

inspiration till vidare forskning på området. Jag menar att dom även kan användas som förslag eller tips till socialarbetare som har tänkt arbeta eller redan arbetar som kuratorer.

Min förförståelse var att kuratorer i låg utsträckning använder sig av metoder. Därför ville jag undersöka ifall de överhuvudtaget använder någon och därför fokuserade jag ursprungligen på den lösningsfokuserade metoden. Vad som visade sig i min studie var att kuratorer visst använder sig av metoder även om det skiljer sig från kurator till kurator *vilka* metoder som används och när. Detta medför att mitt ursprungliga fokus på den lösningsfokuserade metoden möjligen har gett en något skev bild av kuratorernas användande av andra metoder, detta då jag ställde två specifika frågor om metoden i mina intervjuer. Skulle min undersökning göras om i större skala är då mitt förslag att ställa fler frågor kring andra metoder under intervjuerna. Kanske skulle man även kunna hitta nyckelkomponenter i stor rad metoder och då formulera frågor som med lätthet skulle kunna rymmas i en enkätundersökning? Här kanske man skulle kunna finna ut vilka olika metoder som används av en bred population av skolkuratorer? Detta skulle dock innebära en annan typ av undersökning som sannolikt inte skulle kunna gå på djupet med hur kuratorerna arbetar i samma utsträckning som en intervjubaserad undersökning.

Alternativet till en sådan kvantitativ undersökning skulle kunna vara att repetera min intervjubaserade undersökning, fast då med mer fokus på andra metoder genom frågeställningar baserade på nyckelkomponenter i andra metoder som jag beskrev ovan. En annan typ av undersökning skulle vara att man fokuserade mer på att undersöka vilka strategier kuratorer använder för att öppna upp elever. De komponenter jag fann att kuratorerna använde skulle då mycket väl kunna kompletteras av fler fruktbara sätt för att kunna öppna upp elever. Genom fortsatt forskning skulle man kunna bygga ut min undersökning med fler möjligheter till strategier och genom fler intervjuer ge ett större stöd till att strategierna faktiskt fungerar. Även intervjuer med eleverna och ett eventuellt skattningsformulär skulle här vara till nytta. Detta då det är essentiellt att även undersöka elevernas bild för att se om strategierna fungerar. En sådan undersökning kring strategier för att öppna upp elever skulle kunna vara oerhört hjälpsamt för skolkuratorerna ute i landet menar jag.

7 Referenslista

Alexander, James F. & Sexton, Thomas L. (2007) *Funktionell familjeterapi- en manual*.

Malmö: Palmkrons Förlag.

Alinder, Anna (2004) *Stödsamtalet hos skolkuratoren i gymnasieskolan en studie ur elevperspektiv*. Magisteruppsats. Socialhögskolan, Lund.
<http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1334328> (undersökt: 2010-02-23).

Antonovsky, Aaron (2005) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.

Backlund, Åsa (2007) *Elevvård i grundskolan: - Resurser, organisering och praktik. Rapport i socialt arbete nr 121*. US-AB print center, Stockholm.
<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:196991> (undersökt: 2010-02-23).

Barker, Robert L. (1999) *The social work dictionary*. Washington: NASW Press.

Gassne, Jan (2008) *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lund: Socialhögskolan.

Goldberg, Ted (2005) *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hallberg, M. & Hallberg, T. (1999) *Tonåringar i socialvård*. Helsingborg : Barn och ungdomsstyrelsen.

Hubble, M. - Duncan, B. - Miller, S. (2002) *The Heart and Soul of Change – What works in therapy*. Washington: American Psychological Association.

Karolinska institutet (2009) *DISA en metod att förebygga stress och depressiva symptom hos tonårstjejer*.
<http://www.folkhalsoguiden.se/upload/Barn-%20och%20ungdomar/DISA-broschyr%202009.pdf>. (undersökt: 2010-02-23).

Kim Berg, Insoo & De Jong, Peter (2007) *Att bygga lösningar – En lösningsfokuserad samtalsmodell*. Stockholm: Mareld.

Kåver, Anna (2006) *KBT i utveckling – En introduktion till kognitiv beteendeterapi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sveriges Skolkuratorers Förening. (uppdaterad 1-1-2010) <http://www.skolkurator.nu/>

Tamm, Maare (2002) *Psykosociala teorier vid hälsa och sjukdom*. Lund: Studentlitteratur.

Trondman, Mats (2003) *Kloka möten – Om den praktiska konsten att bemöta barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.

Trotter, Cris (2006) *Working with Involuntary Clients – A guide to practice*. London: Sage.

Bilaga: Intervjumall

Fråga 1: (fakta)

- Ålder, kön, tidigare utbildning, tidigare arbetsplatser, hur länge har du jobbat som kurator?

Fråga 2: (Erfarenhet)

- Har du i tidigare jobb fått någon utbildning kring hur du håller samtal? (vilka?)
- Samtalade du med klienter i tidigare jobb? (kort översikt)
- Anser du att dina tidigare arbetslivserfarenheter och utbildningar på denna och andra arbetsplatser, hjälper och påverkar dina samtal med eleverna i ditt jobb som kurator? Hur?

Fråga3: (Klienten)

- Vissa klienter är det svårt att prata med kring hur man ska hjälpa dem att lösa sina problem, vad är det som gör detta svårt? När är detta lättare? Exempel?
- Ge några exempel på hur brukar du inleda ett samtal med en klient?
- Skiljer sig detta mot hur du inleder med en motsträvig/ofrivillig klient? exempel
- När du hjälper en klient med att lösa ett problem, hur går du då till väga? Ge några exempel!

Fråga4: (Metod)

- Brukar du använda dig av skalfrågor? (Jag förklarar vad den går ut på om det behövs)
- Brukar du ställa mirakelfrågan? (Jag förklarar vad den går ut på, eller frågar om de tycks veta)
- Hur brukar du använda dig av teorier/forskning och tidigare erfarenheter när du föreslår olika lösningar på klientens problem?
- Har du någon favorit metod/teori?